MIHAELA GHEORGHE

NOTĂ SINTACTICĂ DESPRE CONSTRUCŢIILE PSEUDO-RELATIVE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

1. Introducere

În limbile romanice, verbele de percepţie pot selecta un complement propoziţional care prezintă trăsăturile formale ale unei construcţii relative:

(1) a. Ho visto **Gianni che correva** (it.).
b. J'ai vu **Jean qui courait** (fr.).
c. He visto **a Juan que corria** (sp.).

Complementele verbelor de percepţie au funcţia discursivă de prezentare a unei entităţi noi într-un discurs dat şi de exprimare a unei informaţii noi despre acea entitate. Aspectul care pune probleme în privinţa interpretării acestor construcţii este faptul că într-o formă utilizată de obicei pentru introducerea în discurs a unui argument de tip entitate se introduce un argument de tip eveniment. Aşadar, evenimentele sunt „deghizate" în entităţi. Construcţiile de sub (1a–c) poartă numele de *pseudo-relative* (vezi Burzio 1986, Guasti 1993, Cinque 2005), pentru că, deşi formal sunt introduse prin conectori relativi, se deosebesc structural de relativele propriu-zise.

Trăsăturile sintactice ale propoziţiilor *pseudo-relative* pot fi rezumate astfel:

(i) construcţiile au organizare de tip CP (subordonată);
(ii) NP iniţial este întotdeauna coindexat cu subiectul din subordonată;
(iii) NP iniţial poate fi nume propriu (trăsătură exclusă pentru antecedentul unei relative restrictive);
(iv) verbul din matrice este un verb de percepţie: *a vedea*, *a zări*, *a auzi*, *a simţi* sau asimilat cu acestea, un verb care desemnează un tip de descoperire: *a găsi*, *a întâlni*, *a descoperi*, *a surprinde*, *a observa*, *a remarca* etc., prin care interlocutorul este chemat să conştientizeze prezenţa unei entităţi; de asemenea, în matrice poate apărea și o interjecţie cu sens prezentativ;
(v) subordonata este un predicat de tip *eveniment*;
(vi) fiind vorba despre percepţia imediată a unui eveniment, trăsăturile temporale, modale şi aspectuale ale complementului propoziţional sunt dependente de trăsăturile aferente din matrice.

Pentru limbile care cunosc tipul *che/qui/que*, s-au propus diverse soluții de interpretare:

(a)subordonata este un constituent de tip CP cu NP ridicat în Spec CP; este o *small-clause* complexă;
(b) subordonata este o relativă propriu-zisă, modificator al nominalului plasat în poziție de complement direct al verbului de percepție (pentru o sinteză a

BDD-V450 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:10 UTC)

acestor interpretări, vezi Barron 2000, p. 12–14; Alboiu–Hill 2013, p. 279); subordonata este o relativă fără deplasarea elementului *wh-*, care funcţionează ca predicat secundar (relativă prezentativă) (Lambrecht 2000).

2. Există pseudo-relative în limba română?

2.1. Construcţii „relative" echivalente cu construcţiile gerunziale

În paralel cu construcţia pseudo-relativă, limbi romanice ca franceza, spaniola, portugheza braziliană utilizează şi construcţii gerunziale sau infinitivale (Niculescu 2013, p. 70; Nicula 2013, p. 325). Româna are la dispoziţie pentru aceste contexte fie construcţii cu gerunziu (2a), fie construcţii cu complementizatorul *că* (2b) sau cu conectorul *cum* (2c) (GR 2013, p. 88, 226–227).

(2) a. L-am văzut pe Ion **fugind**.
b. L-am văzut pe Ion **că fugea**.
c. L-am văzut pe Ion **cum fugea**.

În vreme ce pentru gerunziul complement al unui verb de percepţie în limba română s-au propus diferite interpretări: *propoziţie gerunzială completivă directă* (Caragiu 1957, p. 73–74), *atribut pe lângă complementul direct al verbului regent* (Sandfeld–Olsen 1936, vol. I, p. 292), *atributiv* (GLR 1966, vol. II, p. 190), *acuzativ predicativ* (Tiktin 1945, p. 186–188), *predicativă suplimentară* (Edelstein 1972, p. 99), *construcţie complexă* (Pomian 2008, p. 176), subordonata cu complementizator nu pune probleme de interpretare, ea având structura „prototipică" a unei predicaţii suplimentare realizate propoziţional (GALR 2008, p. 310).

Ne propunem în cele ce urmează să examinăm statutul construcţiei cu conectorul *cum*, din perspectiva încadrării ei sintactice (relativă propriu-zisă, pseudo-relativă sau o a treia variantă de interpretare).

Remarcăm că opţiunea românei pentru conectorul adverbial *cum* pare a avea o motivaţie pragmasemantică: sensul modal al adverbului *cum* este estompat, în favoarea unei semnificaţii aspectuale, similare cu a gerunziului. Cu toate acestea, vom vedea în situaţiile de mai jos că echivalenţa cu gerunziul nu este posibilă decât în anumite condiţii.

În exemplele de sub (3), am plasat în poziţia celui de-al doilea complement al verbului de percepţie o subordonată introdusă prin *cum* (3a) şi o construcţie gerunzială (3b). Exemplele de sub (3c, d) – variante cu dislocare ale construcţiilor de sub (3a, b) – pun însă în evidenţă faptul că, din punct de vedere sintactic, cele două structuri sunt diferite.

(3) a. Am văzut [$_{CP}$**cum venea spre noi o maşină albă]**.
b. Am văzut [$_{VP}$**venind spre noi o maşină albă]**.
c. [$_{CP}$**Cum venea spre noi o maşină albă]$_i$, asta$_i$** am văzut.
d. *[$_{VP}$**Venind spre noi o maşină albă]$_i$, asta$_i$** am văzut.

BDD-V450 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:10 UTC)

În cazul dislocării construcției gerunziale, se obține o construcție agramaticală, semn că interpretarea VP de sub (3b) drept complement al verbului de percepție nu este corectă. Constatăm că echivalența sintactică se menține numai în cazul în care construcția gerunzială, respectiv cea cu conectorul *cum* modifică un nominal în poziția celui de-al doilea complement al verbului de percepție:

(4) a. Am văzut o mașină albă [$_{CP}$**cum venea spre noi]**.
b. Am văzut o mașină albă [$_{VP}$**venind spre noi]**.
c. [$_{NP}$O mașină$_i$ albă **[**$_{CP}$**cum venea spre noi]]**, **asta$_i$** am văzut.
d. [$_{NP}$O mașină$_i$ albă **[**$_{VP}$**venind spre noi]]**, **asta$_i$** am văzut.

Plasarea grupului verbal gerunzial și a subordonatei introduse prin *cum* într-o construcție scindată conduce, de asemenea, la un contrast de gramaticalitate (5a, b), care se neutralizează însă în (5c, d), unde grupurile VP și CP au statut de modificator.

(5) a. **Ceea ce** am văzut a fost [$_{CP}$**cum venea spre noi o mașină albă]**.
b. ***Ceea ce** am văzut a fost [$_{VP}$**venind spre noi o mașină albă]**.
c. **Ceea ce** am văzut a fost [$_{NP}$o mașină albă [$_{CP}$**cum venea spre noi]]**.
d. **Ceea ce** am văzut a fost [$_{NP}$o mașină albă [$_{VP}$**venind spre noi]]**.

Exemplele (6a, b) pun în evidență (a) simetria dintre subiectul NP [+ uman] și subiectul NP inanimat: spre deosebire de construcția gerunzială cu subiect inanimat (3b), cea cu subiect [+ uman] este agramaticală (6b), în vreme ce contrastul nu afectează deloc construcția cu conectorul *cum.*

(6) a. Am văzut [$_{CP}$**cum Ion fura ceva din vestiar**].
b. *Am văzut [$_{VP}$**furând Ion ceva din vestiar**].

Construcția gerunzială devine gramaticală numai în contexte în care NP [+ uman] este ridicat în poziția de obiect direct al verbului de percepție (7a):

(7) a. **L$_i$**-am văzut [$_{NP}$**pe Ion$_i$** [furând **t$_i$**ceva din vestiar]].
b. **L$_i$**-am văzut [$_{NP}$**pe Ion$_i$** [cum fura **t$_i$**ceva din vestiar]].

Aplicarea testului dislocării și al scindării asupra acestor construcții arată că dislocarea construcțiilor cu ridicare este perfect posibilă, în ambele variante (cu gerunziu și cu subordonata introdusă prin *cum*), în vreme ce scindarea conduce fie la un enunț agramatical (8c), fie la un enunț mai puțin acceptabil (8d). Scindarea este posibilă numai în cazul în care nominalul este subiect în subordonată (8e), deci în contexte fără ridicare.

(8) a. Pe Ion furând/cum fura ceva din vestiar, **asta** am văzut.
b. Pe Ion furând/cum fura ceva din vestiar **l**-am văzut.
c. ***Ceea ce** am văzut a fost [pe Ion furând ceva].
d. **?Ceea ce** am văzut a fost [pe Ion cum fura ceva din vestiar].
e. **Ceea ce** am văzut a fost [cum fura Ion ceva din vestiar].

BDD-V450 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:10 UTC)

Putem conchide aşadar că, în română, tiparul de construcţie „prezentativă" echivalentă cu pseudo-relativele este reprezentat de construcţia gerunzială. Tiparul cu conector subordonator *cum* se apropie de pseudo-relative prin natura propoziţională a constituentului încastrat sub nodul verbal de percepţie, însă are o organizare diferită de echivalentele romanice. Am văzut că gramaticalitatea construcţiilor cu gerunziu depinde de ridicarea nominalului subiect din VP în matrice, aşadar, în română, saturarea valenţei centrului verbal (verb de percepţie) se face prin nominal. Am remarcat însă că, în cazul construcţiei „(pseudo-)relative" introduse prin *cum*, gramaticalitatea nu este influenţată de ridicarea constituentului nominal. O explicaţie poate fi faptul că, în construcţiile în care conectorul *cum* introduce subordonate dependente de un verb de percepţie, are statutul unui constituent funcţional, deci este un complementizator şi nu un cuvânt relativ. Această idee este susţinută şi de contrastul dintre (8d) şi (8e), care arată echivalenţa construcţiei cu o construcţie conjuncţională: Ceea ce am văzut a fost [**că** Ion fura ceva din vestiar]. Cuvântul „relativ" din aceste structuri nu este, aşadar, un relativ propriu-zis, ci este un constituent funcţional.

2.2. Alte construcţii prezentative „relative"

În vecinătatea unor verbe de percepţie, româna utilizează şi alte tipare de construcţii introduse prin *cum*, care nu au ca echivalent o construcţie gerunzială. Idiosincrazia pare să nu fie influenţată de semantica verbului din subordonată, pentru că, în subordonata introdusă prin *cum*, pot apărea fie verbe de mişcare (9a, b), fie verbe statice (9c, d):

(9) a. O urmări un timp [**cum se foieşte prin cameră**]/*[**foindu-se prin cameră**].
b. Ia auzi-o [**cum** se cutremură]/*[**cutremurându-se**].
c. Ei ne privesc [**cum rămânem în picioare**]/*[**rămânând în picioare**].
c. O ţară întreagă se uită [**cum autorităţilor nu le pasă**]/*[**nepăsându-le autorităţilor**].

În exemplele de sub (9) nu este posibilă nici substituţia lui *cum* prin complementizatorul *că*, semn că aceste construcţii sunt diferite de cele examinate *supra* (**2.1.**).

Pe lângă verbele de „monitorizare" vizuală directă, şi verbele de monitorizare indirectă (*a filma*, *a fotografia*) (10a) sau verbe *sentiendi*, de „monitorizare"2 a unor stări ale locutorului (10b) pot avea compliniri propoziţionale cu conectorul *cum*:

(10) a. Vin să filmeze [**cum trecem cu bărcile**].
b. Simţi [**cum îi scade pulsul**].

Substituţia cu gerunziul este posibilă numai în condiţiile ridicării subiectului din (10a) în poziţie de obiect (11a), dar pentru verbe *sentiendi*, efectul este diferit (11b).

(11) a. Vin să **ne** filmeze [**trecând cu bărcile**].
b. *Îl simţi [**scăzându-i pulsul**].

BDD-V450 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:10 UTC)

În română sunt acceptabile şi enunţuri exclamative, marcate afectiv, care pot fi considerate (în sens larg) „prezentative“. Acestea au o funcţie modală apreciativă (şi exclamativă), dar care conţine şi o componentă persuasivă: locutorul încearcă să-şi convingă interlocutorul că părerea sa despre entitatea respectivă este corectă (12a, b). Adesea, matricea este o interogativă retorică (12c).

În nici unul dintre aceste contexte nu este posibilă substituția cu gerunziul sau cu construcția conjuncțională cu *că*, fără denaturarea sensului prezentativ.

(12) a. Uite-l **cum minte**!/*Uite-l **minţind**!/?Uite-l **că minte**!
b. Auzi-o cum vorbeşte!/*Auzi-o **vorbind**!/?Auzi-o **că vorbeşte**!
c. O auzi cum vorbeşte?/?O auzi **vorbind**?/?O auzi **că vorbeşte**?

3. Concluzii

Tiparele de construcţii „prezentative” echivalente cu pseudo-relativele în limba română sunt construcţiile gerunziale şi cele cu conectorii *că* şi *cum*. Aparent, prezența cuvântului relativ – *cum* – ar justifica încadrarea construcțiilor respective în clasa pseudo-relativelor. Tiparul românesc cu conector subordonator *cum* se apropie însă de pseudo-relative numai prin natura propoziţională a constituentului încastrat sub nodul verbal de percepție, dar are o organizare diferită de a pseudo-relativelor din limbile romanice. Testele de substituție ne-au arătat că, în structurile prezentative echivalente cu gerunziul şi cu subordonatele introduse prin *că*, avem de-a face cu un *cum* cu statut de constituent funcțional, deci complementizator şi nu relativ. Am arătat în secțiunea **2.2.** că relatorul *cum* îşi păstrează calitatea de cuvânt relativ în anumite construcții prezentative, dar aceste construcții nu pot fi echivalente cu gerunziul sau cu construcția conjuncțională, aşadar nu au statutul pseudo-relativelor (vezi şi Alboiu–Hill 2013, p. 296, care conchid că în română, în construcțiile în care verbele de percepție sunt urmate de un nominal în acuzativ, subordonatele nu sunt pseudo-relative, ci se califică drept predicații secundare).

În concluzie, o deosebire între construcţiile pseudo-relative din limbile romanice şi echivalentele din română constă în felul în care se face identificarea entităţii reprezentate de nominal: în pseudo-relativele din limbile romanice, entitatea este inactivă cognitiv în discurs, ea este introdusă în câmpul de percepţie a unui subiect perceptor prin intermediul acţiunii pe care o desfăşoară; în pseudo-relativele din română, entitatea este obligatoriu adusă în universul de discurs şi apoi conectată cu evenimentul printr-un mecanism de reorganizare sintactică; de aceea, în română, toate aceste construcții au statutul sintactic al unor predicații secundare.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Alboiu–Hill 2013 = G. Alboiu, V. Hill, *On Romanian Perception Verbs and Evidential Syntax*, în RRL, LVIII, 2013, nr. 3, p. 275–298.

Barron 2000 = J. Barron, *The morphosyntactic correlates of finiteness*, în M. Butt, T. Holloway King (eds), *Proceedings of the LFG00 Conference*, CSLI Publications, Berkeley, 2000; http: //csli-publications.stanford.edu (accesat 06.05.2011), p. 1–19.

BDD-V450 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:10 UTC)

Burzio 1986 = L. Burzio, *Italian Syntax. A Government-Binding approach*, D. Reidel publishing Company, Dordrecht, 1986.
Caragiu 1957 = M. Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în Al. Graur, J. Byck (eds), *Studii de gramatică*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1957, p. 61–89.
Cinque 2005 = G. Cinque, *Italian Syntax and Universal Grammar*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
Edelstein 1972 = F. Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1972.
GLR 1966 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Morfologia*; vol. II. *Sintaxa*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Academiei RS.R., Bucureşti, 1966.
GALR 2008 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*; vol. II. *Enunţul*. Tiraj nou, revizuit, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.
GR 2013 = *The Grammar of Romanian*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
Guasti 1993 = M. T. Guasti, *Causative and Perception Verbs. A Comparative Study*, Rosenberg & Sellier, Torino, 1993.
Lambrecht 2000 = K. Lambrecht, *Prédication seconde et structure informationnelle: La relative de perception comme construction présentative*, în „Langue française", nr. 127, p. 49–66.
Nicula 2013 = I. Nicula, *The Romanian Verbs of Perception **vedea** and **auzi**. Between Direct and Indirect Perception*, în RRL, LVIII, 2013, nr. 3, p. 313–327.
Niculescu 2013 = D. Niculescu, *Particularităţi sintactice ale limbii române din perspectivă tipologică. Gerunziul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2013.
Pomian 2008 = I. Pomian, *Construcţii complexe în sintaxa limbii române*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.
RRL = „Revue roumaine de linguistique", I, 1965 şi urm.
Sandfeld–Olsen 1936 = K. Sandfeld, H. Olsen, *Syntaxe* roumaine, vol. I, E. Droz Paris, 1936; vol. II–III, Munksgaard, Copenhague, 1960, 1962.
Tiktin 1945 = H. Tiktin, *Gramatica română. Etimologia şi sintaxa*. Ediţia a III-a revăzută de I.-A. Candrea, Editura Tempo, Bucureşti, 1945.

SYNTACTIC NOTE REGARDING THE PSEUDO-RELATIVE CONSTRUCTIONS IN ROMANIAN
(*Abstract*)

In Romanian, verbs of perception can take two arguments, a NP subject and a direct object realized as either a definite nominal or as a clausal argument (introduced by the complementizers *că, să,* or introduced by a relative word – *cum*) (GR 2013: 88; 226-7). The paper approaches the syntactic status of the clausal argument of certain verbs of perception, introduced by *cum.*The paper attempts to demonstrate that in Romanian, unlike other Romance languages, the construction that parallels the gerund in the context of a verb of perception is neither a perfect equivalent of the gerund, nor a (pseudo-)relative clause, but a small clause introduced by the complementizer *cum* (which is homonymous with the *wh*-word *cum*).

Cuvinte-cheie: *construcţii pseudo-relative, limba română, verbe ale percepţiei, gerunziul, complementizatorul **cum***.
Keywords: *pseudo-relative constructions, Romanian language, verbs of perception, the gerund, the complementizer **cum***.

Universitatea „Transilvania"
Braşov, str. Universităţii, 1

BDD-V450 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:10 UTC)